

Arbejdsbillede fra udgravningen. Udgravninger i forbindelse med renoveringer giver ofte mange udfordringer med tilgængelighed. På Østerågade 5 blev udgravningen delt op i flere etaper, dette billede er fra den sidste etape hvor en stor del af et nyt betongulv allerede er blevet støbt.

Aalborgs havn ved Gammeltorv

Nye fund af havnebolværker under Østerågade 5

I forbindelse med at ejendommen på det sydlige hjørne af Østerå og Gammel Torv blev renoveret fremkom der kulturlag og tømmerrester fra middelalderen og renoveringsarbejdet måtte standses. Fundet under kældergulvet i bygningen udgør nemlig en vigtig brik i forståelsen af Aalborgs havneforhold i høj- og senmiddelalderen. Der blev ved den efterfølgende arkæologiske udgravning undersøgt flere flader i forskellige kælderrum. Samlet set var der fund på i alt 33 kvadratmeter. Det udgravede område udgjorde et kajområde på vestbrinken af Østerå.

Østerågade 5 ligger som nævnt på den nordlige side af Gammeltorv, byens ældste torv. Gammeltorv nævnes første gang i 1430, hvor det bare kaldes Torvet. Det ændrer først navn til Gammeltorv ved oprettelsen af Nytorv i 1604. Gammeltorv ligger helt ud til havnen i Østerå, og sandsynligvis har der kunnet

Resterne efter to af Aalborgs havnebolværker. Til venstre ses pælene til et bolværk fra 1418-1431 og til højre ses et fra 1257-1271

lægge både og mindre skibe til kaj direkte ved Gammeltorv. Det er resterne efter flere faser af denne kaj som blev fundet under bygningen på Østerågade 5. Indtil nu har det været uklart hvornår Gammeltorv blev oprettet som torv, denne undersøgelse under Østerå 5 giver også et muligt svar på dette spørgsmål.

I alt blev der fundet resterne efter syv forløb af havnebolværker i kælderens. Disse syv bolværker har efterfulgt hinanden i tid. Det var i middelalderen en stor opgave og en nødvendig opgave at renovere et bolværk. Bolværkerne var bygget af egetømmer, som nok kunne holde i mange år, men som alligevel på et tidspunkt begyndte at rådne væk. Det skete som regel der, hvor tømmeret blev skiftevis vådt og tørt ved højvande og lavvande. Når det så blev nødvendigt at skifte bolværket, gjorde man det ved at anlægge et helt nyt bolværk på ydersiden af det gamle. Derfor finder arkæologerne i dag disse mange parallelle bolværker, hvor det ældste ligger længst inde "på land". Bolværkerne bliver således yngre og yngre udad i havnen. De rester af tømmeret der er tilbage, er dem der hele tiden har været dækket af vand og mudder og derfor har været beskyttet mod råd.

Rentegnet arkæologisk plan over de syv bolværksforløb, med dateringerne anført. Hvor der står mere end blot et århundrede er der tale om en dendrokronologisk datering.

Som det fremgår af den rentegnede udgravningsplan, er de syv bolværker fra Østerågade 5 dateret til mellem 1100-tallet og 1500-tallet. Bolværkerne er dateret med dendrokronologi, der er en disciplin, hvor man ved hjælp af den relative afstand mellem årringene i egetræ kan datere, hvornår træet voksede. Princippet er, at et egetræ vokser meget i et godt vækstår og derfor afsætter en tyk årring, og omvendt afsætter en tynd årring på et dårligt vækstår. Hvis man har en serie af tykke og tynde årringe på 100 år, vil den være unik, og man kan derfor sammenligne den med andre kendte årringssekvenser, de såkaldte grundkurver. Grundkurverne knytter sig til de forskellige områder hvori der vokser egetræ. På den måde kan man se ikke bare, hvornår træet er fældet, men også hvor det voksede. Hvis barkkanten stadig er på træet, er metoden præcis ned til et halvt år. Men da barkkanten sjældent sidder tilbage på tømmeret, får man her ofte en rammedatering med ca. 10 års margin.

Det ældste bolværk fra Østerågade 5 er dateret dendrokronologisk til mellem 1257 og 1271 e.Kr. Der er to bolværker der er ældre end dette og disse må derfor stamme fra 1200-tallet og måske tilbage til 1100-tallet. Som nævnt ovenfor har det endnu ikke været mulig med sikkerhed at påvise hvornår Gammeltorv er blevet oprettet. Disse dateringer til perioden før midten af 1200-tallet er indtil nu derfor det bedste bud på en datering af Gammeltorv. De fleste danske byer etablerer torvepladser i løbet af 1200-tallet, så det er ikke en overraskelse at Gammeltorv er ligeså gammel. En sikker datering på havnefronten ud for Gammeltorv til 1200-tallet, måske endda tilbage til 1100-tallet, viser igen at Aalborg var en af landets vigtigste handelsbyer i 1200-tallet.

På billedet ses de vandrette tømmer stykker fra de tre yngste bolværker der blev fundet fra 1500-tallet.

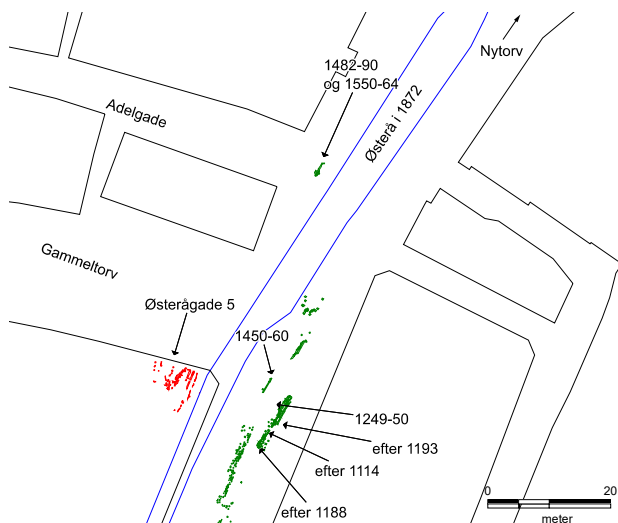

Havnen i den nordlige ende af Østerå som den så ud i 1865. Man kan forstille sig, at det ikke har set meget anderledes ud ved Gammeltorv i senmiddelalderen.

De fire efterfølgende forløb af bolværker viser at bolværkerne er blevet fornyet igen i 1418-1431 og derefter er de to næste bolværker er udaterede. Men det yngste bolværk er bygget efter 1490, hvorfor der er grund til at formode, at de tre yngste bolværker er opført i løbet af 1500-tallet. Keramikken i jordlagene bag ved hvert af bolværkerne underbygger denne datering. Når der er så mange renoveringer af havnen i løbet af 1500-tallet, i forhold til de foregående århundreder kunne det være fordi handelsaktiviteterne i denne periode generelt i hele landet er stigende, og at der derfor er meget større slitage på havnefronten end der har været i tidligere perioder.

De rester der var tilbage i kælderen under Østerågade 5 var for de tre ældste bolværkers vedkommende blot rækker af pæle. Man må gå ud fra at når det nye bolværk var bygget er alt brugbart tømmer fra det gamle blevet bjærget. Tømmer var en ressource der skulle genbruges hvis muligt. Pælene er tilbage fordi de sandsynligvis var rådnet i vandoverfladen og det har derfor været for vanskeligt at bjærge dem. De yngre bolværker afslører lidt flere konstruktionsdetaljer. Her ses ofte de vandrette tømmerstykker, der lå på indersiden af pælene. Over vandoverfladen har de middelalderlige bolværker næppe adskilt sig meget fra 1800-tallets tømmerbolværker.

Sammentegning af fundene fra 1998 (vist med grønt) og det aktuelle fund (vist med rødt). Dateringer af det nye fund er vist på plantegningen.

Det er ikke første gang, at der bliver undersøgt bolværker i Aalborgs havn i Østerå. I 1998 renoverede Aalborg kommune den hovedkloakledning der løber gennem byen under Boulevarden og Østerågade. Ved denne lejlighed blev der undersøgt flere bolværksforløb af den østlige havnefront, altså den modsatte side i forhold til, Gammeltorv. Over for Østerågade 5 blev der også fundet flere forløb af bolværker. Det ældste forløb på Østsiden af åen er dateret med tre dendrokronologiske dateringer til efter 1114, efter 1188 og efter 1193. Derudover var et forløb dateret til 1249-1250. Det er nærliggende at tro at de ældste bolværker på Østerås østside er samtidige med de ældste bolværker på vestsiden i kælderen under Østerågade 5. Er det tilfældet, har Aalborgs åhavn ud for Gammeltorv i 1200-tallet haft den anselige bredde af 21 meter!

På østsiden af åen har bygningerne stået helt ud til bolværket, noget der ikke kan påvise med sikkerhed på under Østerågade 5. Derfor er sporene af de mellemliggende bolværker vanskelige at tolke. Det yngste undersøgte bolværk er dog dateret til 1450-1460, altså den periode, hvor der på vestsiden bliver bygget nye bolværker med jævne mellemrum. På dette tidspunkt har de mange bolværksbyggerier gjort Østerå smallere, og åhavnen er nu blot omkring 13 meter bred.

Der blev også fundet bolværker på vestsiden af Østerå i 1998, disse fund var dog ud for Adelgade, 40 meter nord for Østerågade 5. Der er fundet to forløb, med dateringer til 1482-1490 og 1550-1564. Selvom der i afstand er langt imellem de to fund kan

man måske tænke at de to bolværker ved Adelgade skal ses i sammenhæng med to af de tre yngste bolværker fra Østerågade 5.

Østerå bliver ved med at være havn langt op i 1800-tallet, men efter middelalderen må vi gå ud fra, at åen ikke længere var sejlbar helt op til Gammeltorv, i 1604 anlægges Nytorv små 100 meter mod nord, en del af grunden til dette kan være at byens hovedtorveplads på den måde igen kom til at ligge helt tæt på havnen.

Dendrodateringer:

Dateringer er udført af dendro.dk: rapport 52, 2018 og af NNU: rapport 25, 2000.